

ŞAİR VE YAZAR OLARAK FEDERICO GARCIA LORCA

Ertuğrul ÖNALP(*)

İspanyol şairi ve tiyatro yazarı Federico Garcia Lorca, 1898 yılında, Gırnata'nın Fuentevaqueros adlı köyünde doğdu. Çocukluğu Endülüs'ün bütün güzelliklerine sahip bu şirin köyde geçti. Eserlerinde tabiatın güzelliklerini sık sık dile getirdiğini görmekteyiz; yaşadığı memleketin insanını, geleneklerini, düşünce yapısını, kısacası Endülüs'ün ruhunu şiirlerinde ve tiyatrosunda ustalıkla yansıtmıştır. Hayatı boyunca tek gayesi halkın dertlerini, duygularını ve ihtiraslarını sanatı aracılığıyla sergilemek olmuştur.

Lorca, 38 senelik kısa ömründe, hepsi birbirinden güzel ve derin anlamlı eserler verdi. Bir sanatçının yaşarken isim yapamaması, çağdaşları tarafından tanınmaması sık rastlanan bir vakadır. Genellikle bir ressam, bir müzisyen, bir yazar bu dünyadan ayrıldıktan sonra değeri anlaşılır, sağken meşhur olmanın zevkini tadamaz. Lorca ise hayatta iken şöhretin zirvesine ulaşan ve ünü vatanı İspanya'nın sınırlarını aşarak Amerika kıtasına kadar varan ender sanatçılardan biridir. O, sadece ünlü bir şair ve tiyatro yazarı değildi; aynı zamanda müzisyen, sahne yönetmeni, ressam ve konferansçı olarak yeteneği olan çok yönlü bir insandı.

1923'de Gırnata Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Lorca hiç bir zaman hukuk alanında çalışmadı. Kendini daha öğreniyken başladığı edebiyat çalışmalarına verdi. Şiir ve tiyatro onun en büyük iki tutkusuydu ve faaliyetini bu iki dal üzerinde yoğunlaştırdı. Bu yüzden, Garcia Lorca'nın eserlerini şiir ve tiyatro olmak üzere ikiye ayırarak incelemek gerekir.

(*) Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Araştırma Görevlisi.

Sürrealist tarzda yazdığı şiirlerini yorumlamak, onun karmaşık ruh yapısını tahlil etmek kadar zordur. Lorca, hakkında en fazla kitap yazılmış, en çok incelenmiş İspanyol şairi olmasına rağmen çok az anlaşılabilmiştir. Şairin iç dünyasının bir ifadesi olan şiirlerinde genellikle aşk, ölüm ve tabiat konuları birlikte görülür. Şiirlerinin tefsirini yapanlar çoğu zaman birer sembol olarak kabul ettikleri ve sanatçının eserinde sık sık görülen ay, rüzgâr, at, boğa gibi kelimelerden hareket ederler.

Lorca'nın yayınlanış sırası itibariyle şiir kitapları şunlardır: «Şiirler Kitabı» (1921), «Şarkılar» (1927), «Çingene Türküsü» (1928), «Cante Jondo Şiiri» (1931), «Ignacio Sanchez Mejias'a Ağıt» (1934), «Galisyaya dilinde Altı Şiir» (1935), «İlk Şarkılar» (1936), «Şair New York'ta» (1940), «Tamarit Divanı» (1940).

«Şiirler Kitabı»nda toplanan şiirlerin büyük bir kısmı çocukluk dönemlerine ait özlemini dile getirir. Bazılarının konusu ise aşk, ölüm ve bastırılmış cinsel arzulardır. 1918, 1919 ve 1920 yıllarında Gırnata ve Madrid'te yalnızlık dolu günler geçirirken yazmış olduğu bu mısralar 20 yaşındaki şairin karamsarlığını açıkça ifade etmektedir:

**Ben küçük bir çocukken,
zavallı ninem bana,
ben öldükten sonra
en yüksek ağaçların
yumuşak yaprakları üzerinde
yatacağımı söyledim.**

(Maceracı salyangozun başına gelenler.)

«Şarkılar» adlı eserinde ölüm teması sık sık görülmektedir:

**Ovada, rüzgârla beraber,
siyah kısrak, kırmızı ay.
Ölüm bana bakmakta
Kurtuba'nın kulelerinden.**

(Süvarinin Şarkısı)

«Çingene Türküsü» Garcia Lorca'yı memleket çapında üne kavuşturan şiir kitabıdır. Şair bu eserinde toplumun hor gördüğü çingene cemaatine karşı duyduğu sempati ve acıma duygusunu ifade etmektedir. Kitap 17 şiiri ihtiva etmektedir, bunlardan «Uyurgezer Türkü» isimli olanı içlerinden en güzelidir. Bu şiirde yazar yeşil renge olan beğenisini şu şekilde belirtmektedir :

**Yeşil sana vurgunum yeşil
Yeşil rüzgâr. Yeşil dallar.
Denizdeki gemi
ve dağdaki at.**

Gerçekte şair Endülüs'ün yemyeşil tabiatına aşıktır, şiirde yeşil renk tam 24 kez zikredilmektedir. Aynı kitabın «Sadakatsiz evli» adlı şiirinde iki çingene arasında, tabiat güzellikleriyle dolu baş döndürücü bir ortamda geçen bir aşk macerası anlatılmaktadır. Buna göre, genç adam geceyi birlikte geçirdiği kızın hiç evlenmemiş olduğunu sanmaktaydı. Evli olduğunu öğrenince onunla evlenmesi mümkün olamaz. Şiir şu mısralarla başlar :

**Ve onu kız sanarak
nehir kenarına götürdüm.**

ve heyecan şiirde şu mısralarla doruğa erişir :

**Ben kıravatımı çözdüm.
O elbisesini çıkardı.
Ben tabancalı kemerimi,
o dört kat gömleğini.**

Adam gerçeği anlayınca şunları söyler :

**Ben bana yakışır biçimde davrandım.
Gerçek bir çingene gibi.
Ona hasırdan büyük bir dikiş kutusu
hediye ettim
ve aşık olmak istemedim
çünkü kocası vardı
nehre götürdüğümde
bana kız olduğunu söylemişti.**

«Cante Jondo Şiiri»'nde Endülüs'ün güzelliğine olan hayranlığını «Üç nehrin baladı» ismini taşıyan şiirinde belli etmektedir :

**Guadalquivir nehri
Zeytin ve portakal ağaçları arasından akar.
Gırnata'nın iki nehri
kardan iner buğdaya.
Ah, aşk!
gitti ve bir daha dönmedi!**

Lorca, «Ignacio Sanchez Mejias'a Ağıt» adlı uzun Őilrini, çok sevdiği arkadaŐı, boğa greŐisi Ignacio'nun arenada boğanın sivri boy-nuzlarının darbeleri sonucu feci bir Şekilde ölmesi üzerine yazmıŐtır. Şairin duyduğu derin keder aŐađıdaki mısralarda açıkça ortaya çıkmaktadır :

**Onu görmek istemiyorum!
Aya söyle gelsin,
Ignacio'nun kumdaki
kanını görmek istemiyorum.**

«Galısyalı dilinde Altı Şiir» adlı eŐerini Galısyalıya yaptığı gezi sırasında, bu dilin ahenk ve güzelliğinden etkilenerek yazmıŐtır; ve Şiirlerin hepsi de Galısyalı dilindedir.

«Şair New York'ta» isimli kitapta toplanan Şiirlerini 1929 ile 1930 yılları arasında, New York'ta Columbia niversitesi'nde öğrenciyken yazmıŐtır. Őiirleri hüzün verici olup, Şairin yalnızlığını ve sıkıntılarını ifade etmektedir.

Lorca'nın son kitabı «Tamarit Divanı», Arap nazım türü kasıde ve gazel biĉiminde yazılmış 21 Şiiri iĉermektedir. Bu Őiirlerde de ana konu aşk ve ölüm olup, bazen iĉ iĉe, bazen de müstakil olarak iŐlenmektedir.

Lorca'nın tiyatrosu sanatĉının edebi olgunluğunun bir ürünüdür. Őekilsel yapı ve psikolojik derinlik bakımından tiyatrodaki büyük bir baŐarı göstermiŐtir. Bu aĉıdan tiyatrosunun Őiirinden daha üstün seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Tiyatro eserlerini düz yazı ile yazmakla beraber hazı eserlerinde Őiirin de mevcut olduğunu görmekteyiz. Şiir onun tiyatrosunda canlanıp vücut bulmuŐtur. Lorca, 1934 yılında yayınlanan bir makalesinde, tiyatronun kitap sayfalarından kalkarak insan Őekline giren bir Şiir olduğunu yazmaktadır⁽¹⁾. Tiyatro eserlerinde olaylar Şiirinde olduğu gibi yine Endülüs'de geĉer; gelenek n plandadır, dolayısıyla ilhamını halktan, yaŐanmıŐ olaylardan alır. Tiyatrosunun en büyük özelliği son derece gerĉekĉi olmasıdır.

Lorca, 14 tiyatro eseri meydana getirmiŐtir. Bunlar arasında, topladıkları alkıŐ ve yarattıkları akıŐ bakımından baŐarılı olanlar Şunlardır :

(1) Vivero, Manuel, Bodas de Sangre (Nota Preliminar), Editores Mexicanos Unidos, A.S., Mexico, 1978, s: 9

«Eskicinin Tazesi», «Kanlı Düşün», «Yerma», «Bekâr Bayan Rosita» ve «Bernarda Alba'nın Evi».

«Eskicinin Tazesi» 1929 yılında yazılmış olup, ilk kez 1930'da sahnede gösterilmiştir. İki perdeden ibaret bu eserde tema yaşlı koca ve genç kadındır. Olay Endülüs'ün bir köyünde geçer. Bir ayakkabı tamircisi olan koca, genç karısının dırdırına dayanamaz ve gizlice köyden ayrılarak onu terkeder. Kocası tarafından terk edilen kadın köyün erkekleri tarafından devamlı takip ve rahatsız edilmesine rağmen kocasını aldatmaz, hasretle onun dönmesini bekler. Köyün kadınları onun aleyhinde, namusu ile ilgili olarak karalayıcı türküler söylerler. Kadın bu haksız suçlamalara ve hayatın zorluklarına tek başına karşı koyar. Eserin sonunda koca çıkagelir, kılık değiştirmiş olduğundan kadın onu tanımaz ve aralarında şu konuşma geçer :

— Ya bir tesadüf eseri (kocanız) burada olsaydı ne yapardınız?

- Sevinçten çılgına dönerdim.
- Onun bu delice hareketini başışlar mıydınız?
- Zaten onu affedeli bir hayli zaman oluyor.
- Şimdi gelmesini ister misiniz?
- Ah bir gelse!
- (ayakkabıcı bağırır)
- İşte burada!
- Siz ne diyorsunuz Allahışkına?
- (koca gözlüğünü çıkarır, kılığını değiştirir)

— Artık dayanamıyacağım! Kalbimin kadını! (kadın şaşkına dönmüş haldedir. Koca kadını kucaklar. O anda kadınların söylediği türkülerini duyarlar.) Kadın kocasına kavuşmuş olmasına rağmen reaksiyonunu şunları söyleyerek gösterir :

— Seni serseri, alçak, sefil herif. Duyuyor musun? Bunlar hep senin yüzünden!

«Eskicinin Tazesi» eserinde sevdiği adama işkence eden bir kadının psikolojisi sergilenmektedir. Karakterinde uysallık ve hırçınlık birbirleriyle yarışan iki özelliştir(2).

(2) De la Guardia, Alfredo Garcia Lorca, Editorial Schapire, Buenos Aires, 1961, s: 297.

Lorca, «Kanlı Düğün» adlı tiyatro eserini 1933 yılında yazdı. Oyun üç perdeliktir. Tema toplum kuralları ile tabiat kuralları arasındaki çatışmadır. «Yerma» adlı oyunda ise çatışma daha kuvvetli olarak görülmektedir. »Bekâr Bayan Rosita» isimli tiyatro eserinin teması gerçekleşmesi imkânsız bir aşktır. Yazar bu eserini 1935 yılında yazdı ve aynı sene sahnede gösterildi. Oyun üç perdeden ibarettir. Her perde ayrı zamanları temsil etmektedir; birinci perdede olay 1885 yılında geçmektedir: Rosita 20 yaşında olup, kuzeni ile nişanlıdır. Bir müddet sonra kuzeni ailesi ile birlikte Amerika kıtasına göç etmek zorunda kalır. Gitmeden önce nişanlısıyla vedalaşırken ona kendisini beklemesini söyler; bir gün mutlaka dönecektir. İkinci perde 1900 yılını göstermektedir; Rosita olgun bir yaşta olmasına rağmen, nişanlısı henüz dönmediği için evlilik gerçekleşmemiştir. Üçüncü perde ise 1911 yılını temsil etmektedir; Rosita hâlâ nişanlısını beklemektedir, fakat o bir daha dönmeyecektir, çünkü evleneli sekiz sene olmaktadır. Eserde Rosita sahip olunması imkânsız bir objeyi sevmektedir, zira nişanlısının evlenmiş olduğunu bilmektedir; unutulmuş, boş yere yaşlanmış bir kadının şanssızlığı büyük bir gerçeklikle anlatılmaktadır.

«Eser orta sınıfa mensup bir ailenin çöküşünü temsil etmektedir.»

«Bernarda Alba'nın Evi» şüphesiz, Lorca'nın en mükemmel eseridir. Yazımını 1936 yılının Haziran ayının ilk haftasında tamamladı. Üç perdelik bir oyundur. Oyunda bütün oyuncular kadındır. Eserde bir tek erkek vardır: Pepe de Romano. Bununla birlikte, sahnede hiç görünmemektedir, sadece oyunda ismi zikredilmektedir. Bütün olaylar bir evin bembeyaz badanalı bir odasında geçmektedir. Eser evin beyinin ölümü ile başlar. Esere adını veren anne Bernarda Alba oyunun anakahramanıdır ve beş kızıyla birlikte yaşamaktadır. Bernarda Alba çok otoriter bir kadındır, evde bütün emirleri o vermektedir. Kızları bu despot kadının köleleri gibidir, onları devamlı baskı altında tutmaktadır. Oyun ölümle başladığı gibi ölümle sona erer; küçük kız cinsel arzularına karşı koyamaz, ablasının nişanlısı Pepe de Romano'dan hamile kalır ve annesinden korktuğu için kendini asarak intihar eder. Kızının ölümü Bernarda Alba için ikinci plandadır; onun için önemli olan ailenin şerefidir. Eserin sonunda, düşünce yapısı şu sözleriyle belirginleşir:

«Kızım bakire öldü! Onu odasına taşıyıp bir bakire gibi giydirin. Hiç kimse bir şey söylemeyecek! O bakire öldü!»

Eser, zamanın İspanya'sının kasaba ve köylerinde yaşayan kadınların içinde bulunduğu durumu, yapılan baskıları, çektikleri sıkıntıları anlatmaktadır.

1936 yazının başlarında, Lorca, Amerika yolculuğuna çıkmadan önce, ebeveynlerini görmek amacıyla Madrid'ten ayrılarak Gırnata'ya gitti. Ne yazık ki Endülüs'de gereğinden fazla oyalandı ve herkes tarafından bilindiği gibi Temmuz ayı sona ermeden iç savaş çıktı. Yazar, bir grup cumhuriyet aleyhtarı tarafından evinden zorla alınarak götürüldü ve bir kaç gün sonra kurşunlarla delik deşik olmuş cesedi bir zeytinlikte bulundu. Bu şekilde, savaşın sayısız kurbanlarından biri olmaktan kurtulamayan Lorca'nın 20 Nisan 1940 tarihli ölüm kaydında aynen şunlar yazılıdır: «Harbin sebep olduğu yaralar yüzünden 1936 yılının Ağustos ayında ölmüştür. Cesedi aynı ayın yirmisinde Viznar ile Alfacar karayolu üzerinde bulunmuştur.»

Ölümünün üzerinden 50 yıl geçmesine rağmen, onun hakkında yazılan kitapların sayısı her geçen gün daha da artmakta ve tiyatro eserleri de bütün dünya tiyatrolarında büyük bir hayranlıkla izlenmektedir. Sanatının en olgun ve en verimli çağında bulunduğu sırada ölmesi tiyatro dünyası için büyük bir kayıptır.